

La paraula al cor del cos

Annick de Souzenelle

LA PARAULA
AL COR DEL COS

CONVERSES AMB JEAN MOUTTAPA

Traducció del francès

JOSEP MARIA GREGORI I CIFRÉ

MARIA CRISTINA VILARDELL I JOVÉ

FRAGMENTA EDITORIAL

ÍNDEX

Títol original	<i>La parole au coeur du corps</i>
Publicat per	FRAGMENTA EDITORIAL Plaça del Nord, 4 08024 Barcelona www.fragmenta.cat fragmenta@fragmenta.cat
Collecció	ASSAIG, XX
Primera edició	OCTUBRE DEL 2022
Direcció editorial	IGNASI MORETA
Producció gràfica	ELISENDA SEVILLA I ALTÉS
Disseny de la coberta	FRANCESC MORETA CASTEL-BRANCO
Impressió i relligat	ROMANYÀ VALLS, S. A.
© 1993, 2017	ÉDITIONS ALBIN MICHEL pel text
© 2022	JOSEP MARIA GREGORI I CIFRÉ I MARIA CRISTINA VILARDELL I JOVÉ per la traducció
© 2022	FRAGMENTA EDITORIAL, S. L. U. per aquesta edició
Dipòsit legal	B. 99.999-2099
ISBN	978-84-17796-99-9

Amb la col·laboració del Departament
de Cultura de la Generalitat de Catalunya

RESERVATS TOTS ELS DRETS

<i>Nota preliminar.</i> JEAN MOUTAPPA	9
<i>Introducció.</i> JEAN MOUTAPPA	9
I Una vida en el desig de Déu	17
II El cos i la seva paraula	33
III La dona és a l' <i>a-venir</i> de l'home	71
IV Estimar i desitjar	89
V Engendrar i engendrar-se	111
VI Sofrir i créixer	129
VII Madurar i morir	173
VIII Rellegir la Bíblia... ¿Per què? ¿De quina manera?	195
IX Els homes del «pas»	217
X La Paraula encarnada	233
XI La ingesta de la Paraula	247
XII L'era de l'Esperit	261

NOTA PRELIMINAR

Jean Mouttapa

LES ENTREVISTES QUE donen peu a aquesta obra daten d'inicis dels anys 1990, fa un quart de segle.¹ Preguem al lector que ho tingui en compte, quan en el llibre apareguin referències temporals («fa vint anys...»), o pel que fa a l'atmosfera de l'època. Ens ha sigut impossible corregir tots aquests casos ja que s'haurien desencadenat moltes altres modificacions.

Com hem fet a les múltiples reimpressions anteriors, hem preferit lliurar el text tal com és. Només hem dut a terme alguns talls que concerneixen de forma exclusiva la part de l'entrevistador, el qual ha preferit esborrar-se per deixar lloc a la paraula d'Annick de Souzenelle, qui no renega de res del que digué fa més de vint anys, tot i que avui ho diria, sens dubte, d'una manera diferent.

Aquest llibre ha sigut la «porta d'entrada» a la seva obra per a milers de lectors. Desitgem que sota aquesta nova presentació sigui també una obertura per a tots aquells que la descobreixen avui dia.

¹ Aquest advertiment de Jean Mouttapa preludia l'última edició francesa revisada i publicada per Éditions Albin Michel el 2017.

INTRODUCCIÓ

Jean Mouttapa

EN EL TUMULT iconoclasta del Maig del 68, en una de les parets de l'honorable Sorbona, un estudiant rabiós hi va escriure: «DÉU HA MORT —signat— Nietzsche». Però darrere seu va passar-hi un dels seus congèneres i, ple de seny i malícia, respongué: «NIETZSCHE HA MORT —signat— Déu».

¿Un fàcil joc de paraules contra un eslògan gastat? Podria ser. Potser tot l'esdevenidor espiritual d'Occident es posa sobre la taula en aquest paradoxal cara a cara de dues constatacions.

Perquè aquesta és la doble i crucial evidència que mina els nostres esperits en aquest final de segle: d'una banda, el Déu d'antany ha mort i ja no s'hi pot creure honestament, almenys com hi «creien» els nostres pares; i de l'altra, essent éssers de carn, de sang i de consciència, però també de desig i de desig de sentir, no ens sotmetrem mai al no-res, a l'eliminació de tota transcendència. Ho vulguem o no, l'*homo sapiens* és en essència un *homo religiosus*.

Conscient d'aquest esquarterament de l'ànima contemporània, Annick de Souzenelle s'implica de ple, des de fa més

de trenta anys,¹ a respondre-hi a la seva manera, per expressar —però sobretot i abans que res per viure— un eixamplament de consciència que compregui i integri aquest desig de Déu que es rebella en l'home.

Aquesta dona fora del comú va decidir un dia oblidar totes les interpretacions reductores, banals i moralistes de la Bíblia, i rellegir el Llibre sagrat sense sacrificar la intel·ligència a l'altar de la fe, sense tabús ni aclucalls; llavors el va redescobrir, a la llum de les mil riqueses semàntiques de la llengua hebraica i dels principis fonamentals de la psicologia de les profunditats, i va intentar de penetrar-lo com hauria escoltat la veu del seu propi mestre interior. Al mateix temps, restablint el lligam amb la veu reial del mite, es posà a rellegir el món exterior, el cos de l'Home i els seus símbols com un Llibre diví. A partir d'aquí, començà a treballar.

A dia d'avui, després de cinc dècades de recerques, de pregària i de meditació, de pràctica terapèutica i d'ensenyament, segueix encara treballant, considerant-se sempre «en el camí». I segueix ensenyant, o, més ben dit, compartint la seva experiència, sense afany de provocar, sense prestar-se a modes, sense esperit missioner, perquè no té en compte els sistemes que pretenen explicar-ho tot i no es presta a polèmiques teològiques, filosòfiques o d'altres. Només li interessa la Veritat a la qual ens apropem des de dins, la Realitat última de la qual han parlat els místics de tots els temps i de tots els llocs com d'un *encontre concret*. Als seus ulls, és inútil creure en el Més enllà, en l'Eternal, si no és per canviar la vida, *la*

¹ *Nota bene*: una dada cronològica que correspon a la primera edició francesa, de 1993, que no es va esmenar en l'última, de 2017; avui hem de parlar de més de cinquanta anys!

pròpia vida, ara i aquí; inútil parlar del diví si no és buscat en el més íntim de l'ésser; inútil parlar d'allò Universal, si no és descobert al cor de l'únic; inútil parlar de Realitat superior, si no és verificada en les realitats interiors.

Tot i així, a priori, una mirada superficial podria classificar l'obra d'Annick de Souzenelle dins del terreny nebulós de les especulacions metafísiques o, fins i tot, «esotèriques». A primera vista, ens podríem demanar: «¿què ens pot, doncs, ensenyar sobre el real el simbolisme de les lletres hebrees?, ¿què hi té a veure amb les nostres preocupacions de cada dia el Llibre del Gènesi?, ¿quin interès podem trobar a identificar tots els mites que ens parlen del peu, de la mà o de l'orella?... Quantes consideracions desfasades! I, a més a més, difícils de llegir!» Aquell que ensopega d'aquesta manera amb els aspectes inhabituals, a vegades fins i tot insòlits, d'una obra efectivament exigent, deixa de costat l'essencial. Si els llibres d'Annick de Souzenelle tenen tant d'èxit —en particular *Le symbolisme du corps humain*,² veritable best-seller—, és perquè donen testimoni d'una experiència, toquen les realitats humanes més profundes, i il·luminen amb un sentit nou les preguntes existencials més compartides pels nostres contemporanis.

Aquí se situa, precisament, el gran mèrit d'aquesta no-nagenària, a qui només cal veure una vegada per comprendre que la seva vida no és sinó una amb la seva obra: ella ha sabut, gràcies a un extraordinari treball de reunificació, de reconciliació —una mica com es reconstitueix la imatge

² Annick DE SOUZENELLE, *Le symbolisme du corps humain*, Dangles, París, 1984; vegeu-ne la traducció castellana a *El simbolismo del cuerpo humano. Del Árbol de la Vida al esquema corporal*, Kier, Buenos Aires, 1997.

desgavellada d'un trencaclosques—, reunir els relats bíblics, els mites més diversos, les paraules de la Tradició, i relligar-los per tornar-los a introduir en la vida, per retrobar la seva justa relació amb les experiències d'una existència humana. En una paraula, ens parla un llenguatge difícil, potser, però concret i viu..., la qual cosa és inhabitual —cal lamentar-ho— en el terreny religiós.

Durant massa temps, en efecte, a Europa s'ha confós l'espiritual amb el mental, el subtil amb l'abstracte, la pregària amb la recitació escolar, la fe amb els grans sentiments... La mística, però, seguia mantenint-se sempre marginal, quan no era relegada, purament i simplement, al domini del fantasmagòric, fins i tot pels mateixos clergues. Avui dia, el resultat és evident: hem perdut els nostres mites, els nostres símbols, la nostra relació amb el sagrat, el vivent, el cosmos...

Ara bé, vet aquí que aquesta dona fervent, que no és ni exegeta, ni antropòloga diplomada, ni tan sols reputada universitària, gosa introduir-se en el domini dels especialistes per dir-nos: «res de tot això s'ha perdut! Car tot és aquí, en la nostra pròpia tradició grecolatina i judeocristiana. Tot és aquí, però ja no sabem llegir la Bíblia, ja no sabem escoltar els mites i els contes, ja no sabem descriptar el llenguatge simbòlic del cos i de la natura... Tornem, doncs, a aprendre a llegir!»

Una dona fervent, he dit abans, però no pas una beata. La fe que l'ànima és aliena a aquests sistemes prefabricats de creences que ja ens venen donades, que voldrien explicar-ho tot, inclosos els contraris i fins i tot l'absurd.

L'absurd, prou que el coneix. El de l'ahir, que consistia en una existència sotmesa a les falses transcendències i a les constriccions moralistes, l'ha viscut, l'ha sofert. L'ab-

surd d'avui dia li és també familiar, almenys per simpatia, atès que passa el seu temps dialogant amb homes i dones molt més joves que ella, que sovint ja no saben el que vol dir la vida. La seva gran tasca, llavors, és la de conduir els seus interlocutors a prendre seriosament aquesta situació de «buit», sense defugir-la, sense vorejar-la, sense negar-la. «De fet —ella diu—, és aquí on comença el treball interior, car cal davallar als propis Inferns, tocar amb els dits els propis dimonis íntims —aquella Ombra de què parlava Jung— per renéixer en una consciència més plena de si mateix, del propi cos, de l'ànima i de l'Esperit diví que habita aquest cos i aquesta ànima.»

Vet aquí un llenguatge que se situa al pol oposat de l'actitud infantil que es confon massa sovint amb la fe: deixant la pròpia consciència a les mans de la Religió, tal com un lliura generalment el seu cos a les mans de la Medicina, és a dir, desposseint-se de si mateix, rebutjant viure amb consciència el sofriment i la mort, defugint les pròpies responsabilitats d'un humà mortal implicat en la vida.

La medicina, precisament, Annick de Souzenelle l'ha tractada de tu a tu i, quan es permet criticar una certa propensió al reduccionisme del món mèdic occidental, no se li pot retreure que no sàpiga de què parla: havent sigut infermera anestesista durant quinze anys, ha constatat que sovint és l'home qui cal guarir, almenys tant com l'òrgan.

Avui dia, ens diu Annick, el seu propòsit no és fer adormir els altres, ni a través de medicaments ni amb paraules que fan fugir del real. Ben al contrari, el seu únic objectiu és provocar un moviment de desvetllament per tal que cadascú pugui «tornar a aprendre a llegir» els esdeveniments de la seva vida, i escollir un mateix, a la seva manera, aixecar-se i caminar.

Fa alguns anys que Annick de Souzaenelle va escollir viure a Rochefort-sur-Loire, a prop de les ribes encara salvatges del darrer riu d'Europa no domesticat per l'Home. És allí, al cor de les terres angevines, on vaig anar a entrevistar-la. Foren moments privilegiats d'una gran serenor, malgrat un treball important condensat en pocs dies. De tant en tant, interrompiem el ritme sostingut de preguntes i respostes per fer algunes passejades en la dolçor primaveral del paisatge que ens envoltava, o bé per fer un àpat preparat amorosament per Marie Joseph, l'amiga discreta i atenta que l'ajuda en les tasques materials i que, tal com vaig comprendre ben aviat, «forma part de la família». Una altra presència sensible i viva en aquella vasta casa preparada per acollir nombrosos convidats és Geoffroy, l'espòs d'Annick, persona plena de foc i d'entusiasme, un d'aquests homes que cremen interiorment de tal manera que, més que respecte, provoquen amistat i tendresa espontànies.³

És allí, a Rochefort, en aquella casa anomenada «La Capella» —i no és un acudit!— on vaig conèixer els «deixebles» d'Annick de Souzaenelle. ¿Qui són aquests homes i dones que venen, un dimecres de cada dos, d'Angers, de Nantes o encara de més lluny, per seguir el seu ensenyament? Sociològicament parlant, com a mínim, es constata que la paleta és variada: caps responsables d'empreses, comptables, mestres, però també modestos treballadors de la Seguretat Social, secretàries, pagesos de l'entorn; molts professionals de la salut, però també simples pacients potencials, com som tots, que es pregunten pel sentit profund de tal malaltia o de tal esdeve-

³ *Nota bene:* Geoffroy du Réau de La Gaiginière, espòs d'Annick de Souzaenelle, traspasà el 20 d'abril de 2021, als 107 anys.

niment que apareixen «per casualitat» en un moment donat; agnòstics, catòlics desenganyats amb la institució, membres de la petita comunitat ortodoxa de què forma part Annick de Souzaenelle, però també sacerdots i religioses... L'ensenyament que se'ls prodiga no és una invitació a la facilitat. I per això, aquests estudiants assidus, igual que les nombroses persones que assisteixen de forma regular a les conferències que imparteix als quatre racons de França, a Suïssa, a Bèlgica i al Canadà, tenen força feina a fer. Però, en veure'ls i escoltar-los, veiem que es tracta d'un aprenentatge nodridor que alimenta la seva quotidianitat, projectant sobre cada element de la vida la llum d'un Sentit que, a través d'aquest treball continu, hauran sabut endevinar i entreveure.

Precisem, també, que jo no formo part dels seus fidels auditors. Així, les nostres entrevistes no van tenir com a finalitat sintetitzar un ensenyament —d'altra banda, suficientment condensat en les obres d'Annick de Souzaenelle—, i encara menys «vulgaritzar-lo». El que m'importava especialment del diàleg, i que em va apassionar de seguida, era la confrontació d'una fe tan arrelada, d'un pensament tan estructurat, davant de preguntes incrèdules vingudes d'una altra esfera.

No és que hi hagués per part meva cap recel vers la seva persona, ni cap reserva pel que fa a l'adequació profunda entre la seva vida i les seves paraules. Si aquest hagués sigut el cas, la discussió m'hauria semblat vana, ja que només m'interessaven els escrits i les paraules que repercuteixen, amb claredat, sense trampes ni embuts, en una experiència interior i intensa. Tanmateix, per principi, i malgrat la simpatia natural que sentia per la meua interlocutora, volia mantenir un punt de vista exterior. I volia sobretot situar-me, en

qualitat d'entrevistador, al marge del terreny religiós o, més concretament, a la seva riba.

Annick de Souzenelle és capaç —ho ha demostrat cent vegades— de reconciliar un nombre impressionant d'«incrèduls» amb les tradicions jueva o cristiana, i, els cristians mateixos, amb les pròpies arrels judaiques. És capaç d'arribar a aquells que han trencat fa temps amb les institucions religioses que consideren antiquades... i també a aquells que no hi han trencat però ho farien!

Sense ser sospitosa de segones intencions moralistes, és una de les poques dones de fe capaç de parlar a tots els qui preocupa el pretès «retorn amb força del religiós» amb què ens inflen el cap, i que sovint s'assembla més aviat a la darrera batalla dels benpensants. Aliena a aquest exotisme espiritualista que floreix en el nostre temps, s'adreça també a aquells que tenen el pressentiment de la urgència d'una renovació espiritual —o, simplement i humilment, d'una renovació humana—, però a qui desplauen les modes dubtoses que desprenen una flaire d'irracional i misteriós.

Tots ells —i són multitud— poden abordar sense temor el pensament d'Annick de Souzenelle: no toparan mai amb la indigència d'un raonament dogmàtic, ni amb un sistema tancat.

Per contra, que romanguin advertits: al terme d'aquest camí, corren el risc de descobrir un horitzó obert sobre una Realitat inefable, que Annick de Souzenelle anomena Crist.

Són ben lliures d'anomenar aquest Indicible tal com ho sentin, però si aquest encontre és ben real, si no és l'efecte d'una d'aquestes múltiples il·lusions òptiques que ens sotgen en el camí interior, llavors no en sortiran pas indemnes...

...perquè aquest encontre és un segon naixement.

I

UNA VIDA EN EL DESIG DE DÉU

—*Annick de Souzenelle, ¿fins on cal retrocedir per trobar l'origen de la seva vocació? Amb això, em refereixo no pas al moment en què es va sentir conscientment cridada per aquest —o per Aquell— que guia la vostra vida avui dia, sinó més aviat al punt de ruptura a partir del qual el seu itinerari va haver d'apartar-se, ho volgués o no, dels senders fressats... Aquest punt de partida se situa sovint en la infantesa...*

—Molt aviat vaig ser marcada per l'absurditat de la vida, o més ben dit, per l'existència dels «adults» que m'envoltaven, l'existència que normalment m'estava destinada. El meu pare havia tornat de la Gran Guerra del 1914-1918, profundament ferit en el seu cos i en la seva ànima. Advocat a Rennes, rebia sovint amics seus que, ells també, havien viscut aquell infern. Essent ben petita, em sentia literalment aterrada en veure com, en el decurs d'aquells sopars, els grans no començaven a «viure» fins que no reconstituïen l'atmosfera d'aquells anys aterradors. Amb tot el respecte que sento per la superació de la qual fou capaç aquella generació sacrificada, no puc deixar d'aplicar a aquells homes la frase terrible que més tard vaig llegir en un llibre de Jean Schlumberger: «Aquestes persones són com fulles mortes: cal que bufi una gran ventada per tal que tinguin la il·lusió de viure.»

—Però, *pel que fa a les dones, eren absents de tota aquesta vida social...*

—No ens podem imaginar fins a quin punt la seva vida era, en aquella burgesia provinciana, d'una banalitat espantosa! Allà on jo trobava la vida era al costat de la meva vida. Ella era l'únic element «sense cultura» del meu entorn i només posseïa, però amb plenitud, tota la cultura del seu cor. Mentre jo no podia tocar la meva mare —això «no es feia»—, ella em va donar la relació tàctil, la proximitat humana, l'escalfor animal, la tendresa que va ser tot l'equilibri durant la meva infantesa.

Aquest equilibri, però, es va rompre quan als cinc anys, després de l'esberlament de la família, em vaig trobar sola, internada en un convent de religioses a París, sense cap referència, ni geogràfica ni afectiva. Allà, fixi-s'hi, vaig davallar realment als Inferns. Les religioses no comprenien res, em renyaven perquè em trobaven taciturna. Va ser un període terrible. Crec que avui, quan parlo d'una necessària «baixada als Inferns», sé el que em dic: he vist els seus monstres!

—*¿Com va poder sortir d'aquest pou?*

—El que em va salvar és aquest desig del diví que em fou donat des del començament. Recordo precisament haver dit, a l'edat de cinc anys: «Només es pot comptar amb el Pare diví.» Des de llavors, tota la meva vida s'ha fonamentat en aquesta certesa. Amb tot l'aspecte lluminós d'aquesta força que m'ha guiat... però també amb totes les dificultats que implica aquesta frase: la manca d'abandó a l'altre, l'absència de confiança que és un sofriment profundament inscrit en la meva carn, i del qual vaig haver d'aprendre a alliberar-me.

—*En aquella època, ¿entenien el «Pare diví» en el sentit del catecisme?*

—Ja sabem que un infant agafa aquestes coses en un primer grau, però és precisament això el que és essencial! La fe sempre ha sigut per mi una realitat més tangible que aquesta taula que es troba entre vostè i jo. I no m'ha abandonat mai. L'absurd de què us parlo sempre l'he imputat als homes, perquè refusava el Déu que ells es fabricaven, el qui fa la pluja i el bon temps en les nostres vides. Els homes jugaven a fer-se mal, jugaven amb el Mal, però la misericòrdia divina no estava implicada en aquesta tragèdia de la humanitat. Els adults del meu entorn interpretaven cadascú un «rol» en lloc de fer-se càrrec del propi destí. I per mi, d'això, n'eren els únics responsables.

Dit això, si bé la fe m'ha acompanyat sempre, aviat vaig prendre consciència que l'Església romana ens ensenyava un sistema que no estava a l'alçada davant l'impuls místic que jo vivia.

Cap als setze o divuit anys, em vaig revoltar contra el moralisme insuportable d'aquesta època, que ens mantenia en un estat de dependència, com si sempre haguéssim de romandre menors d'edat. Em revoltava també contra la ignorància: quan preguntava, per exemple, per què la serp havia mossegat la nostra mare Eva al taló, per què Jacob fou ferit al maluc per l'àngel, per què Crist havia rentat precisament els peus dels deixebles per indicar la purificació de l'Home, em responien ja sia amb inèpcies, ja sia tractant-me de petita orgullosa que havia de creure sense comprendre. I jo, el que *volia* era comprendre! Avui dia, reconec la necessitat d'acceptar no comprendre, en moments precisos de la vida. Però, llavors, aquesta situació m'era purament odiosa, ja que se'm demanava fer callar el meu desig d'entrar en la intel·ligència dels textos, de les coses, de la vida!

—*Davant d'aquesta mentalitat que, com deia Simone Weil, «emmordassa la intel·ligència», suposo que els estudis de matemàtiques van ajudar a donar resposta al seu desig quasi místic de conèixer. Aquests enigmes que es resolien en equacions en la descoberta d'una estructura absoluta la devien atreure molt...*

—En veritat, vaig abordar aquests estudis sobretot per mimetisme amb la meua mare, que havia sigut una de les primeres dones batxilleres abans de la Primera Guerra. Però molt aviat em vaig apassionar pels problemes de geometria, trigonometria, àlgebra. Allí hi trobava una coherència admirable. Un sentit s'esbossava en algun lloc d'aquest absurd de la vida, i aquelles recerques racionals van contribuir, efectivament, a estructurar-me interiorment. De tota manera, en el camp de les matemàtiques superiors, es corre el risc de tancar-se en un món abstracte i terriblement esterilitzador. És per això que, al cap d'alguns anys, ho vaig abandonar de cop i volta! Fou un capgirament total que em va fer passar del més abstracte al més concret, és a dir, als estudis d'infermeria. Després d'haver-me desenvolupat en un món únicament mental, sentia la necessitat de tocar l'humà, de tocar els malalts, d'estimar-los.

—*Així és com es va convertir primer en infermera anestesista, «per adormir», com diu vostè, abans d'esdevenir psicoterapeuta «per desvetllar»...*

—El meu instint m'havia guiat cap a aquella situació on un es troba constantment confrontat, amb els interrogants sobre el sentit, a través de la malaltia. Aquells quinze anys foren una experiència a la vegada meravellosa i dolorosa. Perquè és dolorós no saber respondre a les preguntes angoixades dels malalts quan el sofriment tenalla el seu cos

i el seu esperit. «¿Per què em passa això, senyora? ¿Per què aquesta úlcera d'estómac? ¿Per què, per què...?» I jo, per la meua banda, interpretava el rol del «germà gran», o almenys d'aquell que ho hauria de saber. I no ho sabia pas!

—*En haver trencat amb l'Església catòlica, ¿va engegar a passeig tot el que té a veure amb la religió?*

—Completament. La meua fe no es podia expressar en cap pràctica, i fins i tot havia desaparegut la pregària. Sentia que, en aquest ordre de coses, havia sigut enganyada, i les formes ja no m'interessaven. Només m'importava el concret: «Vull viure plenament! —un es diu a aquesta edat— això, almenys, és concret!» Hauria necessitat una sotragada enorme per fer de nou l'experiència de la pregària. I doncs... aquesta sotragada va tenir lloc! I va tenir lloc al Marroc, on vaig exercir durant cinc anys. Una tarda de diumenge, estava sola de guàrdia a la clínica. Llavors, vaig ser cridada d'urgència per atendre una jove marroquina. Acabava de passar una intervenció benigna, però tenia tots els signes de patir una embòlia que a curt termini podia ser-li fatal. No hi havia cap metge present, i, en no tenir les competències per fer cap acte mèdic, no podia fer altra cosa que assistir impotent a la mort d'aquella dona. Fou llavors quan vaig veure que a l'altre costat del llit, agafant-li la mà dreta a la malalta, hi havia la seva mare; romania en una calma absoluta i pregava. Instintivament, vaig agafar la mà esquerra de la jove i vaig retrobar la pregària. Un corrent d'amor passà entre la seva mare i jo, ella musulmana, jo cristiana, un mateix Déu tornà a donar vida a la malalta, però també a la malalta espiritual que jo era i que aquell dia es va desvetllar.

Des de llavors, ja no he deixat mai més el que en realitat no m'havia abandonat mai: la vida espiritual i la pregària.

—Però, *¿com es podien expressar, allunyada com estava vostè de tota institució?*

—Justament, no tenia cap altra font que la interior; i era ben magra. I vaig començar a buscar un pol, alguna cosa que em nodrís. Llavors vaig deixar el Marroc, on no podia romandre indefinidament presonera, d'una banda, entre el món del colonialisme amb una mentalitat insuportable, llevat d'algunes excepcions, i, de l'altra, un món àrab on no hi havia lloc per a una dona sola, i del qual, malauradament, havia comès l'error de no aprendre la llengua. Però, fins i tot retornada a França, vivia en perpètua revolta contra la normalització de l'absurditat, vull dir contra el fet de regularitzar, de legitimar la mediocritat, de fer com si fos la norma. No podia suportar l'anècdota i la futilitat dels ambients de grup, la dimissió davant la banalitat. Al meu voltant, la majoria de la gent renunciava a actuar davant d'aquell despropòsit, o encara pitjor, ni tan sols s'ho qüestionava! Llavors em submergia totalment en el meu treball, en la relació amb els malalts. Son ells qui m'ho han ensenyat tot, ara ho sé. I després, un dia, vaig decidir d'anar a l'Índia a veure un cosí germà de la meva mare que, després d'acabar els estudis a l'escola Politècnica, havia anat a trobar Sri Aurobindo. El seu nom hindú era Pa Vitra, havia fundat allà la universitat de l'asram de Pondichéry. Era, per descomptat, la vergonya de la família, el renegat, però quan vaig llegir alguns dels opuscles i de les cartes que ens enviava, vaig exclamar: «És l'únic home intel·ligent de la família!»

—*Per tant, estava disposada, sense cap formació, a reunir-se amb aquell home que no coneixia i a trencar amb els propis orígens! Per vostè, doncs, ¿el cristianisme ja no tenia futur?*

—Cap futur, malgrat la meravella que havia arribat a representar en el passat. Certament, la ruptura amb el Crist històric hauria sigut dolorosa. Però allà, almenys, hi havia mística! ¿Això no era relligar amb el Crist interior que havia trobat més d'una vegada a la meva infantesa?

Estava segura que aquesta mística m'esperava. Només em retenia el fet que, mentrestant, m'havia fet càrrec de la meva antiga dida i en cap cas podia abandonar-la. Però la meva decisió estava presa: quan ella se n'anés d'aquest món, jo marxaria. Durant l'espera, em repetia a mi mateixa, contínuament, com un mantra: «Annick, paciència absoluta...» Per mi, era una manera de cridar la vida, ja que estava segura que si la vida tenia un sentit, aquest sentit implicava que un dia la pròpia vida me'l revelaria. Estava massa enamorada d'aquest sentit perquè no em respongués. Llavors, «paciència absoluta...», això succeiria.

—*I va succeir, però no pas com s'ho havia imaginat vostè, atès que la seva via no ha sigut pas la de l'exili, ja que a manera de «pelegrinatge a les fonts», va retornar directament a les fonts cristianes, sense fer marrada per l'Orient... ¿Com és que va abandonar el projecte d'aquest gran viatge? ¿Va ser una lenta presa de consciència de les pròpies arrels espirituals, o una d'aquestes ruptures impulsives que van marcar la seva joventut?*

—Un xoc, una experiència extremadament pertorbadora, que em va menar a trobar el qui esdevindria més endavant el meu mestre espiritual, el pare Eugraf Kovalevsky. Si li explico ara els detalls d'aquest esdeveniment, no és pel plaer de fer-ne cap espectacle, sinó per fer-li comprendre fins a quin punt fou per mi l'espurna que provocà un trasbalsament més gran.